

Промене на сталној имовини се обухватају на рачунима класе 0 – Неуплаћени капитал и стална имовина, где спадају:

- Нематеријална улагања
- Некретнине, постројења, опрема и биолошка средства
- Дугорочни финансијски пласмани и дугорочна потраживања

Нематеријална улагања

Код куповине нематеријалних средстава се разликују два временска момента: стицање фактуре од добављача за купљено средство (што се обухвата задуживањем тачуна купљеног средства и одобравањем рачуна добављача у земљи) и плаћање добављачу (што се књиговодствено обухвата задуживањем рачуна добављача и одобравањем рачуна са кога је извршено плаћање), а код продаје издавање фактуре купцу (задужује се рачун купаца у земљи и одобрава рачун продатог средства) и наплата потраживања (задужује се текући рачун и одобравају купци у земљи).

Материјална средства

Карактеристични начини повећања вредности материјалних средстава су: куповина, изградња, адаптација и реконструкција, примање без накнаде, вишак, ревалоризација, док су за смањење вредности то: амортизација, расходовање, продаја, мањкови, штете, уступање без накнаде.

Куповина

У случају куповине средства које се одмах може ставити у функцију, књижење се врши на исти начин као код нематеријалних средстава. Уколико је потребно средство пре стављања у функцију монтирати или извршити пробну производњу, обухватање се врши задуживањем рачуна Основна средства у припреми за све компоненте набавне вредности (фактурна вредност и сви зависни трошкови набавке – превоз, монтажа и сл.), да би се по окончању набавке средство ставило у функцију.

Одређене разлике у књижењу постоје и по питању плаћања добављачима, у зависности од тога да ли се плаћање врши са текућег рачуна, из кредита или се врши издавање средстава на посебан рачун за инвестиције.

Изградња објеката

Изградња грађевинских објеката (пословних зграда, производних хала...) временски траје дуго и најчешће се протеже на више обрачунских периода. Због тога извођач радова (добављач) у току изградње шаље привремене обрачуне (ситуације) за део радова који је завршен. Ови обрачуни се књиже на терет рачуна Основна средства у припреми а у корист добављача у земљи и редовно плаћају. Пренос са рачуна Основна средства у припреми на рачун Грађевински објекти се врши по окончању свих радова.

Адаптација и реконструкција

Рачуноводствено обухватање адаптације или реконструкције грађевинских објеката се од обухватања изградње разликује једино по томе што је пре почетка адаптације (или реконструкције) постојећи објекат потребно расходовати ради реконструкције (задуживањем рачуна исправке вредности – за отписану вредност и рачуна основних средстава у припреми – за садашњу вредност, а одобравањем рачуна грађевинских објеката за набавну вредност).

Уколико се део радова изводи у сопственој режији, односно радове изводи оператива самог предузећа, рачуноводствена вредност тих радова се обухвата одобравањем рачуна Приходи од активирања сопствених учинака.

Пријем без накнаде

Предузеће без накнаде може примити ново основно средство или основно средство које је већ употребљавано. У оваквим ситуацијама предузеће такође може имати додатне трошкове (нпр. превоз или монтажа), а може и преузети обавезу да отплати преостали део дуга ако је предузеће које "поклања" основно средство то средство купило на кредит који није у потпуности отплаћен.

Књижење се врши задуживањем рачуна примљеног средства (за набавну вредност) и одобравањем рачуна исправке вредности (за отписану вредност), дугорочних кредита (за преузети дуг), добављача (за износ трошкова) и капиталних резерви или осталих прихода (за остатак вредности)

Вишкови

Ако се приликом пописа установи вишак основног средства, вредност тог средства се књижи у корист осталих прихода.

Ревалоризација

Ревалоризација представља усклађивање књиговодствене (садашње) вредности са тржишном вредношћу одређеног основног средства. Најчешће се врши пропорционалном корекцијом набавне и отписане вредности

тако што се најпре израчуна коефицијент ревалоризације (тржишна вредност / садашња вредност), а затим се њиме помноже набавна и отписана вредност основног средства. Разлика између овако утврђене вредности и вредности по књигама књижи се у корист рачуна Ревелаоризационе резерве – ако се оне формирају или се оприходује.

Амортизација

Амортизација представља последицу физичког, природног и економског трошења дугорочних средстава, а са рачуноводственог аспекта – системску алокацију набавне вредности сталних средстава у расходе текућег обрачунског периода.

Рачуноводствено обухватање амортизације се врши задуживањем рачуна трошкова амортизације и одобравањем рачуна исправке вредности средстава.

У случају да се амортизација врши по функционалној методи, квота амортизације се израчунава тако што се набавна вредност подели укупним могућим капацитетом, а затим множи искоришћеним капацитетом.

Квота амортизације = $\frac{\text{Набавна вредност}}{\text{Укупни капацитет}}$ x Искоришћени капацитет

Продаја

Код продаје дугорочних средстава могу се јавити добици или губици у зависности од тога да ли је средство продато изнад или испод своје књиговодствене вредности (неотписана вредност). У зависности од тога, разлика се преноси на приходе или расходе. Књижење се врши задуживањем рачуна купаца (за продајну вредност) и рачуна исправке вредности (за отписану вредност) а одобравањем рачуна средства које је продато за набавну вредност.

Расходовање

Расходовање представља стављање ван функције потпуно или делимично отписаног дугорочног средства. Рачуноводствено се може обухватити преко рачуна Основна средства у ликвидацији на чијој се дуговој страни књиже сви трошкови (неотписана вредност, демонтажа...) а на потражној сви приходи (од продаје отпадака). На крају се рачун Основна средства у ликвидацији закључује преношењем салда на расходе – ако је дугован односно на приходе – ако је потражан. Такође се књижење може извршити директно, задуживањем одговарајућих рачуна прихода и расхода.

Мањкови и штете

Када се пописом установи мањак, онда се он књижи у висини неотписане вредности средства за које је установљено да представља мањак. Ако у предузећу постоји лице које се може сматрати одговорним за настали мањак, онда се износ мањка књижи на терет рачуна Потраживања од запослених, а ако мањак пада на терет предузећа задужује се рачун Остали расходи.

Рачуноводствено обухватање штете на имовини је врло слично обухватању мањкова, с том разликом да, поред тога што предузеће може имати потраживања од запосленог који се може сматрати одговорним за насталу штету, такође може имати право на накнаду штете од осигурања уколико је средство било осигурано.

Уступање без накнаде

Код уступања без накнаде књижење се врши као код рачуноводственог обухватања примања без накнаде, с тим што се у овом случају стање на свим рачунима смањује, а додатни трошкови падају на терет примаоца поклона.

Дугорочни финансијски пласмани

Дугорочни финансијски пласмани представљају слободна средства које предузеће улаже у дугорочне хартије од вредности, пласмане или позајмице ради стицања одређене економске користи током наредних година (у виду камате или дивиденде).

Уколико се улаже у акције других предузећа, рачуноводствено обухватање подразумева задуживање рачуна акције-учешће у капиталу и одобравање текућег рачуна. За примљене дивиденде по овом основу се одобрава рачун прихода, а задужује текући рачун (ако је дивиденда исплаћена) или акције-учешће у капиталу – ако је дивиденда искоришћена за повећање учешћа.

Уколико се улагање врши у неке друге дугорочне хартије од вредности (нпр. обвезнице) или новчане позајмице (давање кредита), онда се такво улагање књижи на терет рачуна Потраживања по основу .....(купљених обвезница, датих кредита) а обрачуната камата у корист рачуна Приходи од камата.

Пример обухватања промена на сталној имовини

1. Купљена је већ употребљавана машина за 15.000дин. Трошкови превоза и монтаже по фактури добављача износе 5.000дин. Фактуре су плаћене из мешовитих извора и то 20% из кредита а остатак са текућег рачуна. Машина је стављена у функцију.
2. Донешена је одлука о изградњи нове магацинске зграде. Са извођачем радова је склопљен уговор на 50.000дин. Са текућег рачуна пребачено је на посебан рачун 50.000дин. Извођачу радова је уплаћен аванс од 10.000дин.
3. Примљена је без накнаде нова машина чија је тржишна вредност 40.000дин уз преузимање обавезе исплате дела кредита у висини од 15.000дин. Трошкови превоза износе 2.000дин и плаћени су у готову.
4. Купљене су акције предузећа "О" у вредности од 20.000дин.
5. Пописом је установљен вишак једне рачунске машине чија је тржишна вредност процењена на 5.000дин.
6. Од извођача радова стигао је коначни обрачун на 50.000дин. По одобрењу комисије објекат је стављен у функцију а обавеза према извођачу радова измирена из предвиђених извора по одбитку аванса.
7. Обрачуната је дивиденда на купљене акције предузећа "О" у износу од 2.000дин. Дивиденда је искоришћена за повећање учешћа.
8. Донешена је одлука о реконструкцији машине набавне вредности 20.000дин, а отписане 15.000. Реконструкција је извршена у сопственој режији а вредност радова је 8.000дин. Реконструисана машина је стављена у функцију.
9. Машина набавне вредности 45.000дин а отписане 20.000дин продата је за 18.000дин. Купци су уплатили износ дуга на текући рачун.
10. Уступљена је без накнаде коришћена машина набавне вредности 25.000дин а отписане вредности 8.000дин уз пренос дела дуга у висини од 2.000дин.
11. Донешена је одлука о расхоровању једне машине набавне вредности 60.000дин а отписане вредности 40.000дин. Трошкови демонтаже по фактури добављача износе 6.000дин.
12. Вредност отпадака расхорованог основног средства процењена је на 15.000дин. Закључити рачун Основна средства у ликвидацији.
13. Обавеза за трошкове демонтаже измирена је са текућег рачуна.
14. Услед пожара у возном парку уништен је камион набавне вредности 120.000дин а отписане вредности 70.000дин. Возило је било делимично осигурано па ће осигуравајући завод надокнадити део штете у висини од 30.000дин. Остатак пада на терет предузећа.
15. Осигуравајући завод је уплатио на текући рачун износ од 30.000дин на име накнаде штете.
16. Пописом је установљен мањак машине набавне вредности 30.000дин а отписане вредности 22.000дин. За настали мањак се терети одговорно лице које је износ дуга уплатило на благајни предузећа.
17. Обрачунати и књижити годишњи износ амортизације ако је набавна вредност транспортних средстава 200.000дин, укупни капацитет 80.000км а средства су прешла 5.000км
18. Опрема набавне вредности 60.000дин а отписане 25.000дин је процењена на 50.000дин (тржишна, фер вредност). Извршити ревалоризацију

р.бр	ОПИС	Дугује	Потражује
1.	Постројења и опрема Добављачи у земљи <i>За купљену опрему</i>	20.000	20.000
1.а.	Добављачи у земљи Дугорочни кредити Текући рачун <i>Плаћање добављачу</i>	20.000	4.000 16.000
2.	Издвојена новчана средства за инвестиције Текући рачун <i>Издавање средстава</i>	50.000	50.000
2.а.	Аванси за некретнине Издвојена новчана средства за инвестиције <i>Плаћање аванса</i>	10.000	10.000

3.	Постројења и опрема Дугорочни кредити Благајна Остали приходи <i>Примање без накнаде</i>	40.000	15.000 2.000 23.000
4.	Акције-учешће у капиталу Текући рачун <i>Купљене акције</i>	20.000	20.000
5.	Постројења и опрема Остали приходи <i>Вишак на попису</i>	5.000	5.000
6.	Основна средства у припреми Добављач у земљи <i>Окончана ситуација</i>	50.000	50.000
6.a	Добављачи у земљи Аванси за некретнине Издвојена новчана средства за инвестиције <i>Плаћање добављачу</i>	50.000	10.000 40.000
6.б	Грађевински објекти Основна средства у припреми <i>Стављање у функцију</i>	50.000	50.000
7.	Акције-учешће у капиталу Приходи од дивиденде <i>Исплаћене дивиденде</i>	2.000	2.000
8.	Исправка вредности постројења и опреме Основна средства у припреми Постројења и опрема <i>Расходовање ради реконструкције</i>	15.000 5.000	20.000
8.a.	Основна средства у припреми Приходи од активирања сопствених учинака <i>Вредност радова на реконструкцији</i>	8.000	8.000
8.б.	Постројења и опрема Основна средства у припреми <i>Стављање у функцију</i>	13.000	13.000
9.	Купци у земљи Исправка вредности постројења и опреме Остали расходи Постројења и опрема <i>За продату опрему</i>	18.000 20.000 7.000	45.000
9a	Текући рачун Купци у земљи <i>За уплату купца</i>	18.000	18.000
10.	Исправка вредности постројења и опреме Дугорочни кредити Остали расходи Постројења и опрема <i>За уступљену опрему</i>	8.000 2.000 15.000	25.000
11.	Исправка вредности постројења и опреме Основна средства у ликвидацији	40.000 20.000	

	Постројења и опрема <i>За расходовање</i>		60.000
11.a	Основна средства у ликвидацији Добављачи у земљи <i>За трошкове демонтаже</i>	6.000	6.000
12.	Отпадни и расходовани материјал Основна средства у ликвидацији <i>За вредност отпадака</i>	15.000	15.000
12.a	Остали расходи Основна средства у ликвидацији <i>За затварање рачуна</i>	11.000	11.000
13.	Добављачи у земљи Текући рачун <i>За измирење обавеза</i>	6.000	6.000
14.	Исправка вредности постројења и опреме Потраживање од осигурања Остали расходи Постројења и опрема <i>За настану штету</i>	70.000 30.000 20.000	120.000
15.	Текући рачун Потраживање од осигурања <i>За накнаду штете</i>	30.000	30.000
16.	Исправка вредности постројења и опреме Потраживање од радника Постројења и опрема <i>За настали мањак</i>	22.000 8.000	30.000
16.a	Благајна Потраживање од радника <i>За извршену уплату</i>	8.000	8.000
17.	Тошкови амортизације Исправка вредности опреме <i>За извршену амортизацију</i>	12.500	12.500
18.	Опрема Исправка вредности опреме Ревалоризационе резерве <i>Обрачуната ревалоризација</i>	25.500	10.750 14.750

Прилог уз промену бр. 17

Квота амортизације = $\frac{\text{Набавна вредност}}{\text{Укупни капацитет}}$ x Искоришћени капацитет

$$\text{Квота амортизације} = \frac{200.000}{80.000} \times 5.000 = 12.500$$

Прилог уз промену бр. 18

$$50.000 / (60.000 - 25.000) = 1,43$$

$$(60.000 \times 1,43) - 60.000 = 85.500 - 60.000 = 25.500$$

$$(25.000 \times 1,43) - 25.000 = 35.750 - 25.000 = 10.750$$